

Boodschap van de bosreservaten: Heb geduld en

Geert van Duinhoven

Naast de wetenschappelijke antwoorden die het bosreservatenonderzoek heeft opgeleverd, is het natuurlijk de vraag wat er in de praktijk met de nieuwe informatie gedaan kan worden. De diverse auteurs geven voor hun onderwerp daar al vaak een gedeeltelijk antwoord op. Simon Klingen werkt bij het Utrechts Landschap en geeft daarnaast cursussen en adviezen op het gebied van geïntegreerd bosbeheer. Hij is dus zelf beheerder en komt in aanraking met beheerders die hun bos natuurlijker willen inrichten. Met hem ben ik door één van de mooiste bosreservaten van Nederland gelopen, op het Noordhout nabij Driebergen, om een antwoord te krijgen op de vraag wat hebben beheerders hier aan?

Allereerst wil Klingen kwijt dat het Bosreservatenprogramma een uniek programma is en bijna alleen daarom al door moet blijven gaan. "Nederland heeft geen bosgeschiedenis. Ons bos is relatief jong als je dat vergelijkt met bossen in bijvoorbeeld Duitsland. Wij weten dus niet echt hoe een natuurlijk bos er in Nederland uitziet. Als je dat wilt weten heb je nu eenmaal een dergelijk langlopend programma nodig."

Het Noordhout is een prachtig gevarieerd bos met oude dennen met daartussen een rijke opslag van loofbomen. Alle leeftijden zijn er wel te vinden. Jonge opslag van dennen zie je maar sporadisch. De Eiken staan er niet allemaal zo florissant bij. Hier en daar komt al wat hulst op. "Bij de aankoop door het Utrechts Landschap in 1979 is vrijwel direct besloten om hier helemaal niets meer te doen, echt helemaal niets meer. In het begin zijn als inleidend beheer exoten zoals Amerikaanse eik, Douglas en Lariks weggehaald om maximale ruimte te laten aan de inheemse natuur." Als Klingen ergens nog een kleine douglas ziet staan, trekt hij de zaailing er al lopend meteen uit. "Maar dat is dan ook echt het enige beheer."

Nog tientallen jaren

Stel ik ben beheerder en ik heb een stuk bos dat ik wat natuurlijker wil gaan beheeren. Wat leert mij nu dit bos en die andere 60 locaties voor het bosreservatenonderzoek? "De vragen die de wetenschappers zich stellen zijn natuurlijk niet dezelfde als de vragen die een beheerder zich stelt. In die zin lijkt het reservatenonderzoek niet direct aan te sluiten op de beheerspraktijk. Maar uit de onderzoeksresultaten zijn wel degelijk praktische beheersadviezen te destilleren. Omvorming naar een meer natuurlijk bos richt zich op drie vragen: hoe krijg ik een gevarieerdere structuur in het bos, hoe krijg ik een gevarieerdere soortensamenstelling en hoe moet ik zorgen voor voldoende dood hout. Wat de

structuur betreft denk ik dat dit stuk bos een goed beeld geeft van hoe een bos er in Nederland op de arme zandgronden uit kan zien. Hier is heel nauwkeurig beschreven welke soorten voorkomen en hoe de ontwikkeling van de afgelopen jaren is. Hier is ook al vóór de aankoop door het Utrechts Landschap lange tijd geen beheer meer gevoerd. Het zal de meeste beheerders dus niet lukken om binnen een paar jaar een vergelijkbaar bos te hebben. Dat zal, afhankelijk van de huidige situatie, vaak nog tientallen jaren duren. Maar desondanks kun je natuurlijk altijd besluiten om geen beheer meer te voeren en te wachten tot het bos zich in deze richting ontwikkelt. Dit bos en de beschreven ontwikkelingen van de laatste jaren geven dan aanwijzingen voor het stadium waarin jouw bos zich bevindt."

Het publiek

Bij een plek waar een tiental dennen bij elkaar staan, vertelt Klingen dat hier twintig jaar geleden twee grote Amerikaanse eiken zijn weggehaald. "Open plekken creëren in het bos is een geëigende manier om de eenvormige structuur van aangeplante bossen te verbeteren. Hier kun je

Foto links en midden. Stormhout van de stormen uit 1972-1973 ligt tien jaar later nog in het bos. Weer bijna tien jaar later, in 1992 zijn dezelfde stammen nog wel herkenbaar maar is het grootste deel verteerd (foto: IBN-DLO).

aanvaard onvoorspelbaarheid

zien wat dat na een aantal jaren oplevert aan variatie."

De monitoring van het aandeel dood hout heeft zelfs in deze nog korte onderzoeksperiode inzicht opgeleverd. Het aandeel dood hout is in de periode 1982 tot 1992 afgenomen! Veel van het in 1982 gemeten dood hout was afkomstig van de stormen van '72, '73 en '76 en bestond grotendeels uit Grove den. In 1992 was veel daarvan inmiddels tot humus geworden. Het loofbos wat zich hier tussen de oude dennen ontwikkelt, verkeert duidelijk in een opbouwfase en vormt dus relatief weinig dood hout. Wat valt hieruit te leren: dood hout draagt weliswaar bij aan de biodiversiteit, maar je kunt niet altijd zeggen hoe meer dood hout hoe ouder en ontwikkelder een bos is! Overigens is voor beheerders de relatie met het publiek vaak de belangrijkste overweging of en zo ja hoeveel dood hout ze laten liggen. In hoeverre accepteert het publiek 'de rommel' en hoe leg je de mensen uit waarom je dat doet? Deze vragen zijn voor beheerders zeker zo belangrijk als de natuurlijke processen die samenhangen met het dode hout."

Biodiversiteit

De bosreservaten zijn niet alleen inspirerend voor beheerders die besluiten tot een nul-beheer. Volgens Klingen kunnen ook beheerders die een geïntegreerd bos-beheer willen voeren leren uit een dergelijk reservaat. "Als je die grote Beuk en later ook die dennen daar weghaalt en zo

deze Eik wat ruimte geeft, heb je op termijn misschien een mooi oogstbare boom. Ik denk dat het bosreservaten-onderzoek uiteindelijk ook de kennis zal opleveren om gefundeerd een uitspraak te kunnen doen over de effecten van bijvoorbeeld kleinschalige oogst van bomen. Wat heeft dat voor invloed op de kruidlaag, de moslaag of de boomstructuur? Als je de basisprincipes begrijpt van een bos, is het gemakkelijker in te grijpen zonder dat je het ecosysteem ernstig ontregelt."

Het motief waarom beheerders een meer natuurlijk beheer gaan voeren verschilt van beheerder tot beheerder, heeft Klingen ondervonden. De ene wil er een grotere biodiversiteit mee krijgen, een ander is het juist om de natuurlijke processen als zodanig te doen. Beheerders hebben lang niet altijd helder voor ogen vanuit welk motief zij ingrijpen. Het bosreservatenprogramma kan de consequenties van de motieven expliciet maken, denkt Klingen. "In het eerste geval is de beheerder eerder geneigd de uitgangssituaties zodanig te maken dat er snel een gewenste vegetatie komt. Bijvoorbeeld door een bodembewerking toe te passen

ten behoeven van natuurlijke verjonging. In het tweede geval laat de beheerder veel meer 'de boel de boel' en kijkt wat er gebeurt. Ik ben, voor het multifunctionele deel van het Nederlandse bos, voorstander van een combinatie: goed kijken wat er gebeurt bij 'niets doen' en alleen bijsturen voor zover dat je doelen dichtbij brengt. Zo blijkt bijvoorbeeld uit het bosreservatenprogramma dat als je maar geduld hebt, die differentiatie in structuur en soorten er vaak vanzelf wel komen. Ook in een dicht mat van Bochtige smele vestigt zich op den duur wel bosbes en daarna de boomvormende soorten. Misschien niet helemaal precies de soorten die je van tevoren hebt bedacht maar het is zeker zo spannend om te zien wat er dan wel gebeurt. Ik probeer beheerders dan de laatste tijd ook vooral bij te brengen dat ze geduld moeten hebben. En naast dat geduld, en dat is misschien nog wel zeker zo belangrijk, moeten ze erkennen dat je nu eenmaal niet alles kunt voorspellen in de natuur. En in die zin heeft het bosreservatenprogramma ook een politieke boodschap namelijk dat je in het natuurbeleid niet tot in detail kunt vastleggen wat je doelen zijn. Je moet een hoge graad van onvoorspelbaarheid inbouwen en accepteren."

Foto rechts. Direct na de aankoop in 1979 van Noordhout door het Utrechts Landschap, zijn exoten uit het bos gehaald. Ook zijn enkele grote Amerikaanse eiken geringd

zodat ze afstierven. Dit inleidend beheer versnelt de natuurlijke processen. Eenmaal een bosreservaat vindt er helemaal geen beheer meer plaats (foto: IBN-DLO).

ir. G.A.J. van Duinhoven
Onder de bomen 17
6871 CG Renkum
bomen@open.net

